

گفتمان انقلاب اسلامی چگونه با تکیه بر «اجتهاد پویا»، راه سومی را برای احیای هویت زن مسلمان ترسیم کرد؟

زن تراز تمدن نوین؛ نه در حصار تجبر، نه در ورطه ابتدال

مریم احمدی | تاریخ معاصر، عرصه نبردی تمام عیار برای تعیین هویت زن بود. از یک سو، نظام‌های فکری غربی با شعار آزادی، زن را از کانون خانواده خارج و در حد یک کالای مصرفی تنزل دادند؛ هویتی که بر پایه نمایش و مصرف تعریف شد. از سوی دیگر، افکار متحجرانه، زن را به کنج خانه محدود کرده و او را از ایفای نقش‌های اجتماعی و علمی محروم ساختند. در این میان، انقلاب اسلامی ایران با رهبری امام خمینی (ره)، نه یک اصلاح صرف سیاسی، بلکه یک «بعثت تمدنی» را آغاز کرد. این بعثت، نیازمند بازتعریف بنیادین هویت انسان بود و زن به عنوان محور اصلی خانواده و سلول بنیادین تمدن، در کانون این بازتعریف قرار گرفت. اما این بازتعریف چگونه شکل گرفت؟ چگونه فقه شیعی توانست با حفظ کرامت و اصالت، این نقش آفرینی نوین را برای زن مسلمان تعریف کند؟ برای بررسی این تحول هویتی و تبیین مبانی فکری الگوی سوم زن، با استاد معصومه ظهیری، دبیر ستاد راهبری زن و خانواده حوزه علمیه، به گفت‌وگو نشستیم.

اجتهاد پویا؛ عبور از دو انحراف

استاد ظهیری در ابتدای این گفت‌وگو به تبیین چالش‌های هویتی زن در دوران معاصر می‌پردازد. او می‌گوید: گفتمان امام خمینی (ره) در حوزه زن، هم‌زمان منتقد دو جریان انحرافی بود که هر دو به کرامت انسانی زن آسیب می‌زدند و او را از مسیر اصلی رشد و تعالی منحرف می‌کردند. از یک سو، «نگاه متحجرانه» با تفسیرهای انعطاف‌ناپذیر و خشک از متون دینی، زن را از عرصه اجتماعی محروم می‌ساخت و استعدادها و بالقوه او را نادیده می‌گرفت. این نگاه، زن را موجودی ضعیف و فاقد توانایی کنشگری اجتماعی می‌دانست و با محدود کردن او، عملانی از ظرفیت‌های جامعه را به انزوا می‌کشاند. این رویکرد، در واقع، تلاشی برای حفظ سنت‌های غلط به نام دین بود.

او اضافه می‌کند: از سوی دیگر، «نگاه غربی» که در دوران پهلوی ترویج می‌شد، با شعار تجدد و آزادی، زن را به کالایی برای مصرف و ابزاری در خدمت نظام سرمایه‌داری و اشاعه فرهنگ ابتدال تبدیل کرده بود. این نگاه، کرامت زن را در نمایش او، آزادی او را در رها شدن از فیدوبندهای اخلاقی و ارزش او را در میزان جذابیت ظاهری اش خلاصه می‌کرد. این دو جریان، دو روی یک سکه بودند که هر دو به کرامت واقعی زن لطمه می‌زدند. امام خمینی (ره) با درک عمیق از این چالش‌ها و با بهره‌گیری از مکتب اهل بیت (ع) و فقه اصیل اسلامی، این دو گانه کاذب را شکستند و بر کرامت ذاتی و نقش سازنده زن تأکید کردند.

نه تنها معنی برای فعالیت اجتماعی، علمی و سیاسی زن ایجاد نکرده، بلکه در مواردی آن را ضروری دانسته است؛ مشروط بر آنکه به کانون خانواده لطمه نزند. نظریه پردازان حوزه با ارائه الگوهایی مانند «ترازیابی نقش‌ها» و «تدبیر منزل به مثابه عبادت»، تلاش کردند پیوندی عمیق بین این دو عرصه برقرار کنند. از منظر فقهی، تأمین نیازهای مالی خانواده بر عهده مرد است و این امر فرصت‌هایی برای زن ایجاد می‌کند تا با برنامه‌ریزی مناسب، هم به رشد علمی و اجتماعی خود بپردازد و هم به تربیت نسل اهتمام ویژه داشته باشد. این الگو بر «ترازیابی نقش‌ها» تأکید دارد، به این معنی که زن باید بتواند بین مسئولیت‌های خانوادگی و فعالیت‌های اجتماعی خود تعادل برقرار کند. این تعادل به معنای حذف یکی به نفع دیگری نیست، بلکه به معنای مدیریت هوشمندانه هر دو عرصه است.

دبیر ستاد راهبری زن و خانواده حوزه علمیه در ادامه، به نمونه‌های عملی این الگو اشاره می‌کند. او می‌گوید: نمونه‌های عینی بسیاری از زنان دانشمند، پزشک، استاد دانشگاه و حتی شهید که در کنار ایفای نقش مادری و همسری، به فعالیت‌های بزرگ اجتماعی نیز پرداخته‌اند، گواه عملی بودن این الگو است. تأکید رهبر معظم انقلاب بر «ایجاد امکانات برای تعادل بخشی بین کار و خانواده برای زنان» نیز جهت‌دهنده این مسیر است. این الگو نشان می‌دهد که خانواده نه تنها مانع پیشرفت اجتماعی زن نیست، بلکه می‌تواند انگیزه‌ای قوی برای حضور مسئولانه و متعهدانه او در جامعه باشد.

زن تراز انقلاب؛ الگوی جهانی مقاومت

استاد ظهیری در نهایت بر این نکته تأکید می‌کند که گفتمان انقلاب اسلامی در باره زن، با پشتوانه فقه نواندیش و اجتهاد پویا، توانسته الگویی متعادل، کرامت‌محور و اثرگذار ارائه دهد. این الگو با یکسو با آزادی‌های بی‌قید غربی و از سوی دیگر با محدودسازی‌های متحجرانه مرزبندی می‌شود. دستاوردهای چهار دهه گذشته، از حضور گسترده زنان در عرصه‌های علمی، اجتماعی و سیاسی تا تثبیت هویت مستقل زن مسلمان گواه حیات و پویایی این الگو است. الگوی زن تراز انقلاب اسلامی، با محوریت عصمت، عقلائییت و مسئولیت‌پذیری، می‌تواند نه تنها در داخل کشور که در سطح جهان اسلام نیز الهام‌بخش باشد. حوزه‌های علمیه به عنوان قلب تپنده تفکر اسلامی، مسئولیت دارند با حفظ اصول و نوآوری در روش‌ها، این الگو را هم در نظریه و هم در عمل پیش ببرند.

خانواده؛ کانون تربیت نسل تمدن ساز

این استاد دانشگاه در بخشی دیگر به تبیین نقش محوری زن در خانواده در کنار حضور اجتماعی او می‌پردازد. می‌گوید: انقلاب اسلامی با نقد الگوی غربی که نقش مادری و همسری را کم‌رنگ و گاه تحقیر می‌کند، و همچنین نقد نگاه سنتی محدودکننده، به بازتعریف این نقش‌ها پرداخت. در این نگاه، خانواده «کانون اصلی تربیت انسان‌های متعهد و پیشرفت جامعه» است و زن به عنوان «مدیر این کانون» جایگاه بی‌بدیلی دارد. این مدیریت، به معنای انزوا یا محرومیت از حضور اجتماعی نیست. این نگاه، بر اساس آموزه‌های دینی،

